

Cultureel bewustzijn in de speltherapie

Door Maurits Groot
Kormelink MA MSW
Hij werkt als rouw-
therapeut en spel-
therapeut vanuit zijn
praktijk Maatwerk bij
Verlies in Den Dolder
en Ede.

In november heb ik tijdens het congres van de NVVS, getiteld 'Koester de roots', workshops gegeven over rouwverwerking in onze multiculturele samenleving. Tijdens deze workshops benadrukte ik dat speltherapeuten in een diverse samenleving steeds vaker te maken krijgen met cliënten uit uiteenlopende culturele en levensbeschouwelijke achtergronden. Dit maakt het essentieel dat we ons als speltherapeuten bewust zijn van de invloed die deze achtergronden hebben op de rouwprocessen van onze cliënten en hun omgeving, en ook op onze eigen perspectieven als therapeuten. In dit artikel bespreek ik het werken vanuit cultureel bewustzijn en aandacht voor de eigen zienswijze van de speltherapeut. Voor de workshops en dit artikel heb ik nauw samengewerkt met Dr. Cor Hoffer, een deskundige op het gebied van cultuursensitieve communicatie.

Cultureel bewustzijn en reflectie

Als speltherapeut is het belangrijk om kennis te hebben van diverse culturen en te begrijpen hoe migratie het leven van een kind kan beïnvloeden. Toch is het onrealistisch om alle details van elke cultuur te kennen. Wat vooral belangrijk is, is dat je als speltherapeut oog hebt voor de manier waarop een kind en het gezin waarin het opgroeit de wereld beleven. Cultureel bewustzijn houdt in dat je begrijpt hoe cultuur iemands opvattingen en gedrag beïnvloedt en dat je bereid bent om je open te stellen voor de wereld van de ander.

Iemands identiteit wordt gevormd door meer dan alleen de culturele achtergrond. Factoren als gender, leeftijd, opleidingsniveau, levensbeschouwing, sociaaleconomische status en persoonlijke ervaringen spelen eveneens een grote rol. Mensen zijn vaak onderdeel van meerdere sociale groepen en gebruiken hun culturele kennis afhankelijk van de situatie.

Als zorgprofessional is het cruciaal om je bewust te zijn van je eigen culturele achtergrond en hoe deze je werk beïnvloedt. Je eigen opvoeding, opleiding en levensomstandigheden vormen je zienswijze. Het is belangrijk om te beseffen hoe het deel uit-

maken van een dominante groep invloed kan hebben op je interactie met kinderen en gezinnen uit minderheidsgroepen. Dit vereist zelfreflectie: ben je je bewust van je eigen vooroordelen en hoe deze je werk kunnen beïnvloeden?

Cultuur, levensbeschouwing en religie

Voordat we ons verdiepen in cultuursensitief werken is het belangrijk om stil te staan bij drie centrale begrippen: cultuur, levensbeschouwing en religie.

Cultuur kan worden omschreven als een manier van leven. Het geeft aan wat mensen in een bepaalde groep of samenleving waardevol (waarden) vinden en hoe zij zich moeten gedragen (normen).

Levensbeschouwing - als aspect van cultuur - is het geheel van overtuigingen, waarden en normen waarmee mensen richting en betekenis aan hun leven geven. Ieder mens, religieus of niet, heeft een levensbeschouwing. Zo heeft eenieder gedachten over waar we vandaan komen, wat er gebeurt als we overlijden en wat belangrijke doelen in het leven zijn.

Religie is een specifieke vorm van levensbeschouwing, die samenhangt met geloof in het transcendente. Aanhangers van een religie geloven dat er buiten de empirische werkelijkheid nog een andere realiteit bestaat. Die realiteit kan verschillend worden benoemd, bijvoorbeeld als scheppend beginsel of bovennatuurlijke macht.

Voorbeelden van religies zijn: christendom, islam, hindoeïsme, jodendom en boeddhisme. Voorbeelden van niet-religieuze levensbeschouwingen zijn: humanisme, atheïsme en agnosticisme. Al deze levensbeschouwingen kennen ook weer substromingen.

Voor zorgverleners is het van belang om zich te realiseren dat zij in het contact met cliënten en hun naasten – bewust of onbewust – ook hun eigen levensbeschouwing inbrengen en dat dit van invloed kan zijn op de inhoud van de communicatie.

Effectief omgaan met culturele diversiteit

Cultuursensitief werken gaat niet over diepgaande kennis van elke cultuur, maar over kritisch kijken naar je eigen culturele aannames. Als speltherapeut is het belangrijk om je geregeld af te vragen of je veronderstellingen over de ervaringen van het kind en het spel dat je observeert, juist zijn. Blijf dus nieuwsgierig en voorkom invullen.

Verklaringsmodellen

Cultuur en levensbeschouwing spelen een belangrijke rol in hoe cliënten problemen en het zoeken naar hulp interpreteren. Dit geldt ook voor de gezinnen met een migratieachtergrond waarvan wij de kinderen in de spelkamer zien, waar onze opvattingen over deze problemen als therapeuten soms verschillen van die van de cliënten. In de transculturele psychiatrie wordt dit verschil beschreven in termen van ‘verklaringsmodellen’. Zowel zorgverlener als cliënt hebben hun eigen opvattingen over de oorzaak en het verloop van een probleem en wat een passende behandeling kan zijn.

Het verklaringsmodel van de zorgverlener, vaak ‘disease’ genoemd, is gebaseerd op een biomedische benadering, terwijl dat van de cliënt (en diens naasten), ‘illness’ genoemd, geworteld is in zijn/haar culturele en levensbeschouwelijke belevingswereld.

Om transcultureel te werken is het van belang dat speltherapeuten zich bewust zijn van de noodzaak om te onderhandelen over deze verschillende verklaringsmodellen. Een succesvolle zorgrelatie begint met een open houding tegenover het verklaringsmodel van de cliënt. Dit vraagt om bereidheid om de opvattingen en culturele achtergronden van de cliënt serieus te nemen, voordat je als zorgverlener je eigen professionele inschatting en behandelbeleid introduceert. Door begrip te tonen voor de visie van de cliënt, kan er een sterkere werkrelatie ontstaan, wat essentieel is voor effectieve zorg.

Daarnaast is het raadzaam dat speltherapeuten zich realiseren dat migrantengezinnen en hun verklaringsmodellen in de loop van de tijd veranderen. Een open blik en zelfreflectie zijn daarom onmisbaar. Culturele zelfreflectie betekent dat je als zorgverlener bewust bent van je eigen culturele opvattingen en de invloed daarvan op de communicatie met cliënten.

Het Culturele Interview en systemisch werken

Een effectieve manier om cultuursensitief te leren werken, is door gebruik te maken van het Culturele Interview. Dit instrument, ontwikkeld in de geestelijke gezondheidszorg, helpt zorgverleners om de culturele en levensbeschouwelijke achtergronden van hun cliënten te verkennen. Het Culturele Interview bestaat uit vragen die specifiek gericht zijn op de culturele context van de cliënt, zoals migratiegeschiedenis, levensopvattingen, mogelijke alternatieve geneeswijzen en de rol van familie.

Voor speltherapeuten biedt het Culturele Interview, dat bijvoorbeeld kan worden ingezet tijdens de intake met ouders, een waardevol hulpmiddel om een dieper inzicht te krijgen in de belevingswereld van migrantengezinnen. Het interview kan ook worden afgenomen bij familieleden, wat van groot belang is gezien hun vaak centrale rol in het leven van migrantengezinnen. Adequate toepassing vergt enige oefening, maar is niet ingewikkeld.

Tot slot is het belangrijk om in de behandeling, waar mogelijk, systemisch en contextueel te werken. Dit betekent dat je expliciet aandacht hebt voor het gezin, de familie en de bredere sociaaleconomische en sociale context waarin het kind leeft.

Conclusie

Voor speltherapeuten is het essentieel om te begrijpen wat cultuursensitief werken inhoudt en hoe dit geïntegreerd kan worden in hun praktijk. Cultuursensitief werken vraagt om een open houding, reflectie op de eigen culturele aannames, en effectief gebruik van hulpmiddelen zoals het Culturele Interview. Door je open te stellen voor de diverse achtergronden van je cliënten en bereid te zijn om je eigen verklaringsmodel in dialoog te brengen met dat van hen, kun je bijdragen aan een sterkere werkrelatie en effectievere zorg. Uiteindelijk komt dit ten goede aan het welzijn van de cliënten.

Vijf tips voor speltherapeuten

1. Ontwikkel cultureel bewustzijn: Richt je op cultureel bewustzijn in plaats van gedetailleerde kennis van elke cultuur. Sta open voor de wereld van het kind en zijn gezin, en begrijp hoe cultuur hun opvattingen en gedrag beïnvloedt.
2. Reflecteer op je eigen perspectieven: Wees je bewust van je eigen culturele achtergrond en hoe deze je werk als speltherapeut beïnvloedt. Reflecteer regelmatig op je eigen vooroordelen en aannames om je interacties met cliënten te verbeteren.
3. Gebruik het Culturele interview: Integreer het Culturele Interview in je praktijk om een dieper inzicht te krijgen in de culturele en levensbeschouwelijke achtergronden van je cliënten. Dit kan helpen om hun belevingswereld beter te begrijpen en de therapie daarop af te stemmen.
4. Communiceer duidelijk en visueel: Overbrug taalbarrières door eenvoudig en visueel te communiceren. Gebruik, indien nodig, een officiële tolk tijdens gesprekken met ouders om ervoor te zorgen dat er een gedeeld begrip is van de behandeling.
5. Werk systemisch en contextueel: Betrek het gezin, de familie en de bredere sociaal-economische context bij de behandeling. Begrip van de omgeving van het kind is cruciaal voor effectieve speltherapie, vooral bij cliënten met een migratieachtergrond.

Meer lezen

- > Handvatten voor professionals in de zorg en het sociaal domein: www.pharos.nl/cultuursensitief-werken-zorg-sociaal-domein-handvatten
- > Culturele Interview: www.pharos.nl/infosheets/het-culturele-interview
- > Kennisplatform Inclusief Samenleven over intercultureel vakmanschap: www.kis.nl/themas/intercultureel-vakmanschap
- > Publicaties over cultuursensitieve communicatie Cor Hoffer: www.corhoffer.nl/publicaties-en-media

Dit artikel is verschenen in:

Spelenderwijs

Vakblad voor speltherapie
Winter 2024/2 Jaargang 29
Oplage: ca. 1000 ex.

Copyright

© Spelenderwijs Vakblad
voor speltherapie 2024

Onder de volgende voorwaarden bent u vrij om materiaal uit Spelenderwijs Vakblad voor Speltherapie te delen met (toekomstige) vakgenoten en andere professionals in het kader van kennisdeling:

- Het materiaal is niet bewerkt.
- Er is geen sprake van een commercieel oogmerk.
- Vermelding van:
 - Spelenderwijs Vakblad voor speltherapie als bron;
 - de betreffende auteur(s);
 - de titel van het betreffende artikel;
 - de betreffende editie, jaargang en paginanummers.

In alle andere gevallen is voorafgaand toestemming van de redactie nodig.

Missie

Spelenderwijs Vakblad voor speltherapie is bedoeld voor speltherapeuten en andere professionals die met speltherapie te maken hebben. Spelenderwijs Vakblad voor speltherapie publiceert artikelen over de praktijk, theorie en onderzoek op het gebied van speltherapie.

Daarnaast biedt het vakblad ruimte voor artikelen over de inhoud en positie van de vaktherapeutische beroepen, opleidingen, buitenlandse ontwikkelingen en recent verschenen literatuur.

Uitgever

Spelenderwijs Vakblad voor speltherapie is een uitgave van de NVVS (Nederlandse Vereniging van Speltherapeuten).

Ontwerp

Enbloc reclamewerk, Amsterdam

(Hoofd)Redactie

Ada Vermeulen, Manon Peters,
Marjolein van der Most,
Rianne Koelewijn

Abonnement / losse nummers

Leden van de Nederlandse Vereniging van Speltherapeuten ontvangen het vakblad als onderdeel van hun lidmaatschap. Geïnteresseerden kunnen zich abonneren of losse nummers aanvragen (onder vermelding van jaargang en nummer) via: info@vaktherapie.nl.

Kopij

Richtlijnen voor kopij kunnen worden opgevraagd bij de redactie. Kopij of een idee voor een bijdrage kunt u mailen aan: redactiespelenderwijs@speltherapie.net

De redactie doet haar uiterste best artikelen op kwaliteit, verantwoording en bruikbaarheid te toetsen. Zij is echter niet aansprakelijk op de inhoud.